

Lij *Geheim 45*
 s-Gravenhage, 12 Januari 1937.

GEHEIM.

*op papier van de stukke
 van Jef Last. 5*

Wolfrum

In den namiddag van Woensdag, 6 Januari 1937, vond in de benedenzaal van het café "Het Zwijnshoofd" aan de Lange Marktstraat 34 te Leeuwarden een openbare vergadering plaats, in de plaatselijke bladen aangekondigd als uitgaande van de Vrijdenkersvereniging "De Dageraad" afd. Leeuwarden. Te 8.30 uur opende de voorzitter, Haring Tulp, geboren te Leeuwarden, 26 Mei 1909, reiziger, wonende te Huizum, Govert Flinckstraat 23 de vergadering, die door ongeveer 230 personen was bezocht. Hij heette namens het bestuur van de Vrijdenkersvereniging "De Dageraad" afd. Leeuwarden en namens de commissie voor "Hulp aan Spanje", allen welkom en deelde mede, dat de aangekondigde spreker Jef Last, die over zijn ondervindingen gedurende 3 maanden aan en achter het front in Spanje het woord zou voeren, zulks niet zou doen, daar hem van hoogerhand een spreekverbod was opgelegd en hem zelfs de toegang tot het gebouw was ontzegd. Hij haalde het spreekverbod te Haarlem aan en zeide, dat Last eerst hedenavond, toen hij zich op het Bureau van Politie te Leeuwarden vervoegde, had vernomen, dat hem het spreken niet was geoorloofd en den toegang tot het gebouw verboden was.

Wanneer een 5-tal jaren geleden een buitenlander hier te lande zou optreden voor "De Dageraad" of een politieke richting, werd er niet aan gedacht zulks te verbieden, doch dit is wel veranderd. Men deinst tegenwoordig terug voor bepaalde fascistische machten. Wil men voorbeelden? Eén van de N.S.B.-ers in de 1e Kamer stelt vragen aan den Minister over de Vrijdenkersradio-omroep en vraagt maatregelen. Wij hadden niet gedacht, dat maatregelen genomen zouden worden en waarom niet? Met de kwestie van "De Beul" te Amsterdam vond de N.S.B. te Amsterdam Burgemeester de Vlucht tegenover zich en hij bleef baas in eigen huis. Dit was een kerel met ruggegraat. Het verzet had dus geen resultaat. Onze Ned. Minister heeft echter gemeend de uitzendingen van de V.R.O. te moeten verbieden. Zaterdagavond kwam er een telegram bij de V.A.R.A., waarbij de zendtijd, die anders voor de V.R.O. was, aan de V.A.R.A. werd toegewezen.

Nationaal Herstel telegrafeert aan den Minister over Jef Last. De Minister grijpt in en Jef Last kan geen spreekbeurt vervullen, en mag ook niet in de zaal komen. In de plaats van Jef Last zal zijn secre spreken.

"De Dageraad" bedrijft geen politiek, doch er zijn bepaalde m

AAN:

wa

Zijne Excellentie den Minister van Justitie.

waerop de politiek zich met de "Dageraad" bemoeit. Ik wek daarom op bij de verkiezingen een klinkend antwoord van slechts 2 woorden te geven: "Olijn Verdwijnt". Zorg, dat na afloop van de verkiezingen er een regering is om het fascisme terug te dringen. Zorg, dat deze regering verdwijnt. Laten wij onze in Spanje gevallen kameraden herdenken door ons van onze zetels te verheffen. Wij zweren bij ons zelf, dat zij daar gevochten hebben niet alleen voor hun belang, niet alleen voor hun kinderen, maar voor de democratie van geheel Europa.

Het comité "Hulp in Spanje" is een neutraal comité en wordt een onderdeel van het nationaal comité, waarin voorsanstaande mannen zitting hebben, zooals prof. Valkhof, dr. J. Schrijver, van Kraayendonk, enz. Men heeft gelden nodig voor aankoop van medische artikelen. Kleeding voor de menschen aan en achter het front.

Hierna kreeg de "secretaris" van Jef Last, Hendrik VAN WALRÉE, geboren te Groningen, 12 Januari 1894, reiziger, wonende te Amsterdam, Amstedijk 94, het woord.

Hij sprak ongeveer als volgt:

Toen Jef Last het spreken was verboden, stonden wij voor de vraag wat nu te doen. Besloten werd, dat ik de speech van Last zou houden, daar ik deze reeds vele malen had gehoord. Last begon dan meestal met te zeggen: Toen ik op den avond voor mijn vertrek uit Spanje op het kantoor van de Socialistische Communistische Jeugd was, vroeg ik: "Wat moet ik nu tegen mijn kameraden zeggen, als ik in Holland kom?" "Wat je moet zeggen? Vertel ze de waarheid."

Jef wist dat zelf ook wel, dat niets anders nodig was dan de waarheid te vertellen. De edelmoedige opofferingsgezindheid, de heldenmoed tegen het fascisme, vergeleek hij met de Ilias waarbij hij de Ilias in de schaduw stelde met het werk, dat geschreven wordt met het bloed van de kameraden. De bladen plaatsen dikwijls valsche berichtgevingen. Wanneer de plaatselijke pers het doet, lacht men erom, maar wanneer de groote pers het doet, wordt het bedenkelijker.

De hoofdwaarheid is, dat de oorlog, die op het oogenblik wordt gevoerd is een oorlog van het internationaal fascisme tegen de rest van de democratie.

De opstand in Spanje wordt gesteund door Italië, Duitschland en Portugal. Het boek van Spilhagen, getiteld: "Spionnen en samenzweerdere" toont duidelijk aan, dat 4 jaar lang op intensieve en krasse wijze door het Duitsch fascisme de opstand is voorbereid. Spreker haalde dan aan, we' belangen Italië en Duitschland in Spanje hebben, en besprak de Duits propaganda door vereenigingen enz. Duitschland en Italië leverden en vliegtuigen aan de opstandige generaals. Toen Alicante gebombe

zou worden, werd de stad verduisterd, doch de Duitse schepen bleven volop verlicht.

In de Duitse ambassade werden 400 fascistenaangetroffen, vele oorlogswapens, enz.

In de groote pers spreekt men van nationalen en rooden, maar dit zijn den een naar soort nationalen: Duitschers, Italianen, Mooren, enz. De gezant in Brussel schreef, dat men zegt, dat in Spanje communisten regeeren, doch dit is niet juist, er zijn slechts 2 communisten in de regeering en de meest gematigden zijn juist deze 2.

Er is volledige vrijheid van godsdienst.

Na de verkiezingen berust de regeering op de volksmeerderheid. Volledige amnestie werd aan de politieke veroordeelden verleend. Sociale wetten werden er ingevoerd. Aan 17000 boeren werden landerijen gegeven. De vroegere bezitters werden schadeloos gesteld. De Jezuitenorde werd ontbonden, want deze liet 50% van het volk analphabeet. Men heeft den officieren gevraagd of zij den eed van trouw wilden afleggen en wanneer zij bezwaren hadden zouden zij bij ontslag schadeloos worden gesteld. Men legde echter den eed af en zorgde er voor, dat de wapens in de handen van de opstandelingen kwamen. In Madrid vindt men naast veel moois, veel leelijks, zooals Last in zijn boek "Een huis zonder vensters" schreef, toen hij aldaar een 3-tal jaren geleden vertoefde. De krotwoningen zijn erger dan op de Drentsche heide. De bank van leening was in het bezit van de Kerk en nam 60% rente. Dit alles bracht verbittering en de regeering begon tegen dezen toestand op te treden, doch vondt toen de militairen tegenover zich. De socialisten, de communisten, anarchisten, syndicalisten hebben hun eigen programma opgeschort en zich solidair verklaard tegen het fascisme.

Vervolgens haalt spreker enkele voorbeelden aan, waaruit moet blijken, dat het leven in Madrid zijn gewone gang gaat. De paleizen en landerijen van de fascistena zijn in beslag genomen. Last had in Madrid een kamer in het paleis van den hertog van Spinoza, waarin 6 kamers waren. Hij trof in een kast 200 paar schoenen aan. Hij zocht naar een overhemd en vond een kast geheel gevuld met overhemden met stijf front, hetgeen niets voor Last was. De strijd in Spanje werd het volk opgedrongen.

Spreker bespreekt daarna de solidariteit van de menschen in de loopgraven op welke manier men de moed er in houdt, en men veel voor elkaar over heeft. Ook de intellectueelen in Spanje staan achter de regeering, Unam o uitgezonderd, die enkele dagen geleden overleed.

Spreker geeft den een gesprek weer, dat Last met Bergamin, een katholiek en revolutionair in Madrid had en dat Last heeft weergegeven in zijn brieven uit Spanje en waarin Bergamin o.a. zegt, dat hij zich tegen ht openen van de kerken verklaarde en liever zag, dat men de catacomben opende, want

dat

dat was tenminste echt. Het ging volgens Bergamin niet om het openen of sluiten van kerken, maar om de gezuiverde wederopstanding van het waarachtige katholicisme in de harten. Tot zoover Bergamin.

Spanje was nooit een land, waar alle volken in broederschap leefden. De regering heeft aan deze volken onafhankelijkheid verleend en nu werkt men samen. Basken, Asturiërs, Catalanen enz. strijden naast Last in de loopgraven.

Hierna pauseerde de spreker en de voorzitter wakte nog eens op, zich op te geven als werker voor het comité "Hulp aan Spanje". Laat men iets maken, b.v. wollen sokken en kleeven, enz.

Daar spreker eenigemalen over katholieke personen had gesproken en daarbij zeide, dat het misschien wel een beetje vreemd was, dat hij deze in een vergadering van "De Dageraad" had aangehaald en had geprezen, stelde de voorzitter er prijs op te verklaren, dat de Dageraad niet strijdt tegen katholieke personen, doch tegen het katholicisme als dogmatisch geloof.

Hierna vervolgde Van Walrée zijn rede, met nog eens op de opofferingsgezindheid van de menschen te wijzen, die naast Last in de loopgraaf streden. Allerlei standen treft men eraan. Iedereen helpt, vrouwen richten versperringen op, verstellen de kleeven van de strijders. Kinderen brengen voedsel en helpen ook mee aan versterkingen. Men discuteert niet over politieke partijen, maar heeft slechts één doel en dat is om het fascisme te verdrijven. Men beschouwt deze oorlog als iets onafwendbaars. Toen men bij Last in de loopgraaf hoorde, dat Frankrijk en Engeland wilden bemiddelen, vroeg men hem: "Wat bedoelt men hier nu mede?" "Hoe kan men nu bemiddelen tusschen recht en onrecht? Tusschen leugen en waarheid?"

Spreker haalde dan enkele gevallen aan van verwoesting n door bommen aangericht in de ondergrondse. De bevolking houdt haar kalmte, hetgeen hij met enkele voorbeelden aantoonde. Over de wreedheden aan het front, zeide spreker, dat aldaar weleens dingen gebeurden, die hier op de vee-markt niet gebeuren. Den soldaten wordt vorgehouden geen wreedheid met wreedheid te vergelden en den burgers ook geen overlast aan te doen. Enkele voorbeelden worden aangehaald.

Het volk is zich bewust, dat het strijdt voor een cultureele toekomst. 4800 personen zijn als onderwijzer aangesteld. In de loopgraven is het kaartspel verboden, maar de jeugd brengt kranten en boeken. Toen tot evacuatie werd besloten, stelde de vakvereniging auto's ter beschikking voor ouden van dagen en intellectueelen.

Benige staaltjes van hartelijkheid haalt spreker aan en noemt eenige namen van buitenlanders, die in Spanje strijden.

Spanje is een antimilitaristisch land en de menschen in de loopgraven zijn vrijwel ongeoeffend en zeer zorgeloos. Het is moeilijk de menschen te bewegen iets voor hun veiligheid in de loopgraven te doen. Een veldtelefoon, die direct aangelegd moest worden, was na 3 dagen pas klaar. Bruikbare leden van de vakvereniging maken gauw promotie. De kapitein van Last was 20 jaar. Er zijn onvoldoende geweren en het gebeurt wel eens, dat men bij de aflossing het geweer ook moet afgeven. In de compagnie van Last waren 4 verschillende soorten geweren en 3 verschillende soorten munitie. Er ontbreekt alzoo van alles, doch toch houdt men tegen Franco stand, omdat men weet waarvoor men strijdt en de moed opweegt tegen die van de soldaten van Franco, die bankbiljetten ontvangen, die zij in Madrid kunnen inwisselen.

Last is optimistisch over het verloop van den strijd in Spanje. Ondanks alle beloften leveren de fascistten wapens aan Franco.

Spreker besloot zijn rede met het volgende:

"Er is veel geld noodig in Spanje. Last heeft 22 maal gesproken en heeft hiervoor geen geld verlangd. Kreeg hij toch geld, dan werd dit voerhulp in Spanje bestemd. Laat dit een voorbeeld voor U zijn en steunt het comité voor hulp in Spanje.

De voorzitter sprak hierna ongeveer als volgt:

Ik dank onzen kameraad voor het gesprokene. Als persoonlijke conclusie heb ik deze les getrokken. Het eenheidsfront tegen het fascisme was in Spanje niet voldoende gefundeerd. Kameraden, zorgt dat de fascistten in Nederland tegenover een volksfront staan, dat rotsvast is gefundeerd. Wij willen overwinnen, hierna beval spreker het comité nog eens aan, waarna hij de vergadering sloot.

Exh. 15 JAN 1937

Mr. Lyp. G. Heim

R2

PARKET VAN DEN
PROCUREUR-GENERAAL
BIJ HET GERECHTSHOF

AMSTERDAM, den 13

Januari

1937.

No. .F. 1790/1936.

64

S P E E D !

Geheim No. 15.

5/10/37
L. Hoffmann

Naar aanleiding van Uw schrijven d.d. 30 December 1936
te Ad. C /2A/5 No. 7045 Geheim, betreffende Jef Last, heb ik de
eer Uwe Excellentie hiernevens te doen toekomen een ambtsbericht
van den Hoofd-Commissaris van Politie te Amsterdam d.d. 12 Ja-
nuari 1937 v.d.H/Scho. No. 21/Wr.1937 Geheim, zulks met het oog
op eventueel hierterstede tegen Last verder te nemen maatregelen
indien hij hiertelände terugkeert of hier weder aangetroffen
wordt, waarvoor beleefd nadere aanwijzingen worden verzocht.

Ik vestig in het bijzonder de aandacht op den slot-
zin van het ambtsbericht van den Hoofd-Commissaris van Politie.

De PROCUREUR-GENERAAL
Ed. DIRECTEUR VAN POLITIE,

J. P. R. de Wit
a.g.v.

Aan den Heer Minister van Justitie.

no. 1790/1936

HOOFDBUREAU VAN POLITIE TE AMSTERDAM

Dict.v.d.H/Scho.
No.21/Vr.1937.

AMSTERDAM, 12 Januari 1937.
(CENTRUM)

4 bijlagen.

Verzoeken bij beantwoording datum, letter en
nummer van dit schrijven aan te halen.

G E H E I M

Onder terugzending der betreffende bijlagen, mij geworden bij Uw schrijven No.R.P.1790/15 Geheim No.10 dd. 4 Januari 1937, heb ik de eer U EdelGrootAchtbare te berichten, dat, in verband met het feit, dat Jef LAST te Haarlem in het openbaar was opgetreden en te Leeuwarden zou optreden, op 6 Januari j.l. namens mij aan het Departement van Justitie nadere instructies werden verzocht, hoe ten aanzien van hem ware te handelen. Door den Heer Mr. J.C. TENKINK van dit Departement werd daarop medegedeeld, dat, nu J.Last reeds eenige weken in Nederland vertoefde, op zijn aanhouding geen prijs werd gesteld en volstaan kon worden met hem mede te deelen, dat het hem verboden was, in Nederland op vergaderingen op te treden.

Daar Last uitstendig bleek te zijn en zijn verblijfplaats hier niet bekend was, kon deze aanzegging eerst op Vrijdag 8 Januari j.l. geschieden. Een afschrift van de door Jef Last geteekende verklaring, dat hem deze aanzegging is gedaan, gelieve U EdelGrootAchtbare hierbij aan te treffen.

Van deze aanzegging werd namens mij mededeeling gedaan aan het Departement van Justitie en werd tevens gevraagd, of, nu de aanhouding van Jef Last was komen te vervallen, nog andere maatregelen ten opzichte van diens paspoort moesten worden getroffen, daar hij over enkele dagen Nederland dacht te verlaten. Hierop werd door den Heer Mr. J.C. Tenkink ontkennend geantwoord.

Eenigen tijd na dit gesprek werd door den Heer Mr. W.A. PANNENBORG medegedeeld, dat op de inname van het paspoort van J.Last wel prijs werd gesteld, waarop onmiddellijk door mij maatregelen werden getroffen, welke echter niet het gewenschte resultaat opleverden, daar zijn verblijfplaats niet bekend was.

Toen op Zaterdag 9 Januari j.l. nogmaals, vroeg in den morgen, getracht werd, Jef Last aan zijn woning te bereiken, werd door zijn echtgenote medegedeeld, dat hij inmiddels naar Parijs vertrokken was.

Aan

den Heer Procureur-Generaal,
fung. Directeur van Politie,

Ben

A L H I E R

Een en ander is door mij aan den Heer Mr.W.A.Pannenberg van het Departement van Justitie telefonisch medegedeeld.

Jef Last heeft aan mijn Bureau Vreemdelingendienst verklaard, dat hij over eenigen tijd wederom naar Nederland denkt terug te keeren, waarom het mogelijk aanbeveling zoude verdienen, dat de grens- en doorlaatposten hiermede in kennis werden gesteld.

Coll:

M.

DE HOEFDOOMNISSARIS VAN POLITIE
namens dezen
De Commissaris van Politie

M. A. Pannenberg

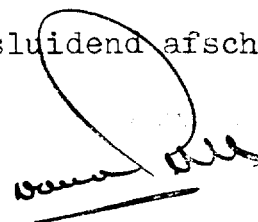
VERKLARING .

Ondergeteekende, JOSEPHUS CAREL FRANCISCUS L A S T, geboren 2-5-1898 te 's-Gravenhage, wonende Tuinstraat 13 I te Amsterdam, verklaart, dat hem heden te pl.m. 2.30 uur namiddag door den Hoofdinspecteur M.O.F.VAN DER HEUL van de Amsterdamsche Politie in het Hoofdbureau is aangezegd, dat Z.E. de Minister van Justitie te 's-Gravenhage heeft bepaald, dat hij vanaf dit tijdstip niet meer op vergaderingen in Nederland mag spreken.

Amsterdam, 8 Januari 1937.

(get.) Jef Last.

Voor eensluidend afschrift:

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Jef Last', is written over a horizontal line. The signature is somewhat stylized and cursive.